

## מבוא

שלום לכולם. ברוכות הבאות לעיניים על עזה. ההתכנסות היומית שלנו שהיא חיבור של מחאה ולמידה. לאלה מאיתנו שהולכים להפגנות של מוצאי שבת, בין אם אנחנו קוראים לשחרור החטופים, לסיום המלחמה, נגד רצח העם או נגד הממשלה והפשיזם הדוהר, לעתים לא ברור מה הקשר בין ההפגנות שלנו היום לבין ההפגנות למען הדמוקרטיה ונגד הרפורמה המשפטית שקדמו להן. האם ההפגנות של היום החליפו את הקודמות? האם זו אותה הפגנה שרק תכניה מתעדכנים? מה היחס בין "ההפגנה הגדולה", כמו שאנחנו קוראים לזה, לבין מפגיני הגוש נגד הכיבוש במהדורה הקודמת או הקוראים לסיום הג'נוסייד במהדורה הנוכחית? כדי לנסות לעשות קצת סדר בשאלות האלה ואחרות, הזמנו היום את פרופסור אדם שנער, מומחה למשפט חוקתי ומנהלי מאוניברסיטת רייכמן, שהוא גם חבר בוועד המנהל של האגודה לזכויות האזרח ובפורום המרצות והמרצים למשפטים למען הדמוקרטיה, הפורום שפועל נגד הרפורמה המשפטית. אדם ידבר במשך שמונה דקות ואחר כך נשאיר זמן לדיון קצר. אני מזכירה שמי שרוצה לשאול שאלה מוזמנת לכתוב אותה בצ'אט ואני אקריא אותה לאדם בסוף דבריו. אדם תודה רבה שהצטרפת אלינו הבמה שלך.

## הרצאה

תודה רבה על ההזמנה ולכל מי שהצטרפה והצטרף. אני בדרך כלל לא רגיל לדבר שמונה דקות אז אני אקצר ואתן ברמה של נקודות, ואשמח לפתוח כל דבר אחר כך בדיון. אני באמת רוצה לדבר על הקשר בין ההפיכה-מהפכה-רפורמה לבין המלחמה. טענה אחת שאני לא אטען, שהיא קיימת מאוד בשיח, ושהיא פחות נראה לי מעניינת אותי, זה שבעצם חמאס בחר לתקוף בגלל שזו הייתה שעת כושר, כי המחאה והבלגן שיצרה, והרפורמה והבלגן שהיא יצרה, בעצם גרמו לאיזה ירידת מוכנות, וזאת הייתה נקודת תורפה. בזה אני לא אעסוק. בזמן הקצר שיש לי, אני אטען שבעצם יש מאפיינים משותפים למחאה נגד הרפורמה משפטית לבין ההתנהלות של המחאה בזמן המלחמה. המאבק נגד הרפורמה – אני מניח שרבים פה בטח גם השתתפו בו בצורה כזאת או אחרת – היה במובנים רבים ספונטני וגם סוחף. אבל הוא גם היה מחושב. באיזה מובן הוא היה מחושב? הוא היה מחושב במובן של ההצגה שלו – לפחות זאת הטענה שלי – כמאבק שהוא לא פוליטי, כמשהו שהוא משותף לכול הישראלים, לא משנה אם הם יהודים או ערבים או מזרחים, אשכנזים, או חילונים, דתיים וכו'. זהו מאבק שבעצם רק עוסק במבנה השלטוני ללא קשר לשאלה מי מאייש אותו. בגלל זה גם המאבק נגד הרפורמה התמקד בעקרונות מבניים כמו שלטון החוק, כמו הפרדת רשויות, והוא באופן מודע ומכוון. [כך] כששואלים את מנהיגי המחאה, את משה רדמן ואחרים: למה אתם לא מדברים על האזרחים הערבים? או למה אתם לא מדברים על הכיבוש? למה אתם לא מדברים על אפליה? המהלך הזה היה מכוון.

הבעיה שהייתה, שלדעתי גם התחורה די מהר, היא שההתמקדות באותם מבנים דמוקרטיים – כמו למשל בית המשפט העליון ואיך צריכים להראות הרכבים ועילת הסבירות כן או לא – והשיח הזה שנוצר סביב המחאה התעלם מהאופן שבו המבנים האלה השפיעו על קבוצות מסוימות. כלומר הוא התעלם מהתוצאות החלוקתיות של אותם מבנים, כלפי קבוצות מסוימות, שאותן קבוצות, אפשר להגיד, הודרו, בין אם באופן אקטיבי ובין אם באופן פסיבי מהשיח. ובראש וראשונה האזרחים הפלסטינים בישראל, שבמידה רבה, על בסיס מחקרים וראיונות שהתבצעו לאחר מכן, תפסו את המאבק נגד הרפורמה כסכסוך פוליטי-אידיאולוגי פנים יהודי בתוך החברה היהודית שלא נוגע להם. [לגבי השאלה] למה זה לא נוגע להם, אפשר לדבר על זה אולי אחר כך.

כשנכנסים למלחמה באוקטובר 23, השלטון באופן לחלוטין צפוי מבצע מספר מהלכים שמשפיעים על זכויות בסיסיות של אזרחים ישראלים. אז כרגע אני לא רוצה לדבר אפילו מה קורה בעזה, אני רוצה לדבר אולי על מה קורה בישראל כתוצאה מהמלחמה בעזה. אתן רק ממש כמה דוגמאות על קצת המזלג כי אין לנו זמן. אז למשל המדיניות של הגבלת הפגנות, בין אם זה לא לתת אישור להפגנות, בין אם זה לדבר נגד ההפגנות. אם ניתן אישור, אז האישורים הם לא מהאישורים שהתבקשו. בג"ץ בתחילת המלחמה גם הולך ביחד עם המשטרה ועם הממשלה, ומאשר פסילה של הפגנות או עם מתן רישוי להפגנות, שזה פסק דין תקדימי לחלוטין שבג"ץ לא עשה את זה עשרות שנים. יש לנו גל של חקירות נגד אזרחים פלסטינים. חלק מהחקירות האלה, אגב, לא רובן, אבל חלק מהחקירות מבשיל אחר כך לכתבי אישום על הסתה, אהדה לארגון טרור, סימון של ערבים ברשתות חברתיות, באוניברסיטאות וכו'. יש לנו מהלכים של סגירת אמצעי תקשורת. בהתחלה זה היה ערוץ שכמעט אף אחד לא ראה אותו בשם אל-מיידין שהיה מקושר לחיזבאללה, אבל לאחר מכן כבר אל-ג'זירה בהתחלה באמצעות תקנות שעת חירום, אחר כך באמצעות הוראת חוק של הכנסת של סגירה של אל-ג'זירה במקביל לאיסור של כניסה של עיתונאים זרים לעזה – אלא אם כן זה בליווי ישראלי, וצה"ל יכול לראות את כל החומרים שהם לפני כן, וכו'.

כל המהלכים האלה בעצם מתמקדים בזכויות מאד בסיסיות שהמחאה לפני אוקטובר 23 הייתה אמורה לטפל בהם כי הם היו בראש סדר היום שלה מבחינת חופש הביטוי ודברים כאלה. אבל כמובן שברגע שהמלחמה מתחילה, כל המהלכים האלה לא מייצרים שום התנגדות, לפחות לא בשנה שנה וחצי הראשונות, מצד המחאה, בטח לא המחאה הממוסדת. למה? סיבה אחת זה הדינמיקה הרגילה של מלחמות שאנחנו רואים אותה בכל מקום בעולם. אבל סיבה שנייה משום שכל האמצעים המדכאים האלה בעצם הופנו במקרה או שלא במקרה נגד אזרחים פלסטינים, שזו בדיוק אותה קבוצה שלא נטלה חלק משמעותי במאבק נגד הרפורמה. אם מסתכלים קצת קדימה מסתכלים למשל על המאבק היום, הוא מאוד שונה מהמאבק נגד הרפורמה, אבל גם מאוד דומה. המאבק היום מתרכז רובו ככולו במאבק על שחרור החטופים וגם סיום המלחמה, לאחרונה גם סיום המלחמה. אבל בהתחלה זה היה יותר מאבק לשחרור החטופים.

המאבקים האלה הם נעשים מתוך פריזמה שלא חותרת לענות על השאלות הכי בסיסיות והקיומיות של ישראל, ובפרט השאלה הפלסטינית, הן השאלה הפלסטינית בשטחים והן השאלה הפלסטינית בתוך ישראל. בדיוק אותן שאלות שהמחאה נגד הרפורמה ביקשה לעקוף במודע, ועכשיו היא פשוט מדחיקה אותן. מה אנחנו רואים פה? כדי להצליח – ואני חושב שהמאבק נגד הרפורמה היה מוצלח במובן מסוים – הוא היה חייב לבצע מהלך של דה-פוליטיזציה, כלומר להתעקש שלא מדובר מאבק פוליטי במובן המפלגתי, אלא מאבק בעד מבנים כמו שלטון החוק, הפרדת רשויות, זכויות. והשיקול הטאקטי היה לרתום קהלים נוספים שאולי אחרת לא היו באים, למשל ימנים או דתיים שבסוף גם כן לא כל כך באו. עכשיו אותו אותה דה-פוליטיזציה אנחנו רואים גם לאורך המלחמה. בזמן האחרון יש קצת שינוי, זה נכון אבל בטח בחלק הארי של המלחמה, המאבק למשל בעד שחרור חטופים לא הומשג באופן מכוון כמאבק פוליטי משום שהתפיסה שאם הוא יהיה פוליטי זה רק יזיק למאבק, ואי אפשר יהיה לרתום את כל החלקים בחברה הישראלית לטובתו.

כך לדעתי אפשר להבין גם את המאבק שמתחולל כיום נגד היועמ"שית, או בעד השארותה או נגד הדחתה. המאבק הזה – אם עכשיו קוראים למשל את הידיעות מאתמול או משלשום – אז הסיפור הכי גדול זה החלפת מנעול בלשכה בתל אביב. עכשיו אני לרגע כמובן לא רוצה לזלזל במשמעויות הפרטיקולריות וגם היותר רחבות של אותו סיפור, אבל שימו לב שגם כאן המאבק הזה עוסק באיזושהי דמות, אבל לא במהות. כלומר המחאה לטובת היועמ"שית היא מתקיימת באותם מושגים של המחאה נגד הרפורמה. היא בולמת את הכוח של המשטרה, היא לא מאפשרת נסיגה לדיקטטורה, היא מקפידה על הפרדת רשויות וכו'. אבל אותה מחאה שבעצם תומכת ביועמ"שית ובכל הסגל המשפטי מתעלמת לחלוטין מהתפקיד של היועמ"שית ומשרד המשפטים במלחמה עצמה או באופן שבו היעוץ המשפטי ויתר על התעסקות בלחימה, או ויתר על עזה לטובת התמקדות בסוגיות פנימיות – יכול להיות שזה חלק מהחלטה אסטרטגית. [היעוץ המשפטי] כנראה סבר וכנראה גם צדק [בקביעה] שאלה הסוגיות שבהם הוא יוכל לרתום את הישראלים שתומכים בו למאבק להשאת היועמ"שית בתפקידה.

לכן כשאנחנו רואים למשל סקרים שמראים לנו שהישראלים, או רוב הישראלים, או רוב היהודים מעוניינים בסיום המלחמה, ומצד שני סקרים אחרים שמראים לנו שיש רוב אולי פחות מוחץ ועדיין רוב לכך שאחרי המלחמה לא יהיו פלסטינים למשל בעזה, בין אם בהגירה או בסילוק או באיזושהי היעלמות, אין סתירה בעצם בסיסית בין שני החלקים האלה של רצון לסיים את המלחמה ורצון שהפלסטינים לא יהיו פה. [זאת] משום שהיחס לפלסטיני לא מטריד יותר מדי את האזרח הישראלי. הוא לא מטריד אותו בזמן הרפורמה, והוא לא מטריד אותו כל כך עכשיו בזמן המלחמה. ולכן, על-אף שלכאורה הרפורמה המשפטית והמלחמה עוסקים בשני דברים שונים לחלוטין, השיח הפנים ישראלי פועל בכלים שלובים: לגבי הרפורמה, עיוורון לגבי התוצאות החלוקתיות שהמבנים השלטוניים מייצרים ואיזושהו רצון מודע גם להימנע מלדון בכך; ולגבי המלחמה, עיוורון לגבי מה שקורה בעזה. ובעיוורון הזה נוטלים חלק כולם בשמחה, גם השלטון, גם התקשורת, גם חלקים גדולים בציבור. ואותו עיוורון, מגיע בחלקו לפחות, מאותו מקור של רצון לעשות דה-פוליטיזציה לאותן סוגיות פוליטיות, שבין אם נרצה או לא נרצה, נמצאות בבסיס של שני הדברים האלה.